

Film

Guido Convents

1. Bibliografie

1.1. Algemeen

ABRASH (B.), WALKOWITZ (D.). Narration cinématographique et narration historique la (sub)version de l'histoire, in *Vingtième Siècle. Revue d'Histoire. Numéro spécial: Cinéma, le temps de l'Histoire*, 1995, p. 14-24.

BARTA (T.), ed. *Screening the Past: Film and the Representation of History*. Westport, 1998. Met uitvoerige bibliografie.

BARTEN (E.). Film: een historische bron als alle andere, in *GBG-Nieuws*, 1990, p. 4-13.

BRUNETTA (G.P.). Storia e storiografia del cinema, in BRUNETTA (G.P.), ed. *Storia del cinema mondiale. Teorie, strumenti, memorie*. Turijn, 2001, p. 191-214.

CONVENTS (G.). Film, in VAN DEN EECKHOUT (P.), VANTHEMSCHE (G.), eds. *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19^e-20^e eeuw*. Brussel, 1999, p. 1295-1322.

In deze bijdrage vindt men titels van studies over de film als bron voor de hedendaagse geschiedenis die werden gepubliceerd voor 1999.

ENGELN (L.), VANDE WINKEL (R.), eds. *Perspectives on European Film and History*. Gent, 2007.

In deze studie worden een aantal Europese historische films onderzocht evenals hun relatie met de geschiedschrijving. Elk artikel wordt afgesloten met een notenapparaat. De introductie van Engelen handelt over historische films.

FERRO (M.). Film as an agent, product and source of history, in *Journal of Contemporary History*, 1983, p. 357-364.

FERRO (M.). *Cinéma, une vision de l'histoire*. Parijs, 2003.

FIELDING (R.). Newsfilm as scholarly resource: opportunities and hazards, in *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 1987, p. 47-54.

HENNEBELLE (G.). *Les archives du cinéma et de la télévision*. Courbevoie, 2000.

KESSLER (F.). Introduction: visible evidence – but of what? Reassessing early non-fiction film, in *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 2002, p. 221-223.

KÖRBER (E-B.). Wie interpretiert man eine Wochenschau?, in *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, 1994, p. 137-150.

LAGNY (M.). Il cinema come fonte di storia, in BRUNETTA (G.P.), ed. *Storia del cinema mondiale. Teorie, strumenti, memorie*. Turijn, 2001, p. 265-281.

- MARCUS (A.S.), PAXTON (R.J.), MEYERSON (P.). "The reality of it all": History students read the movies, in *Theory and Research in Social Education*, 2006, p. 516-552.
- MICHAUD (E.). La construction de l'image comme matrice de l'histoire, in *Vingtième Siècle. Revue d'Histoire. Dossier Image et Histoire*, 2001, p. 41-52.
- NEUTRES (J.). Le cinéma fait-il l'histoire? Le cas de La Dolce Vita, in *Vingtième Siècle. Revue d'Histoire*, 2004, p. 53-63.
- O'CONNOR (J.E.). Image as artifact: Historians and the moving-image media, in *Magazine of History*, 2002, p. 23.
- PITHON (R.). Cinéma et histoire. Bilan historiographique, in *Vingtième Siècle. Revue d'Histoire. Numéro spécial: Cinéma, le temps de l'Histoire*, 1995, p. 5-13.
- SHAPIRO (A.-L.), ed. Producing the past: making histories inside and outside the Academy, in *History and Theory*, 1997.
- Een speciaal nummer dat gewijd is aan film en geschiedenis met zowel theoretische uitweidingen als concrete studies over een aantal films (Oliver Stone's docudrama's).
- RANCIERE (J.). L'historicité du cinéma, in DE BAECQUE (A.), DELAGE (C.), eds. *De l'histoire au cinéma*. Brussel, 1998, p. 45-50.
- ROSENSTONE (R.A.). *History on Film / Film on History. History: Concepts, Theories and Practice*. Harlow, 2006.

1.2. Tijdschriften

Vanaf de jaren 1970 werden er in het buitenland gespecialiseerde tijdschriften rond film en geschiedenis gepubliceerd. In 1970 verscheen *Film & History* (vs) van het Historians Film Committee in Oshkosh. Het doel was en is de uitbouw van de relatie tussen film en geschiedenis. Verder wilde en wil het comité het gebruik van film als bron voor onderzoek en onderwijs bevorderen en de informatie met betrekking tot film en het gebruik daarvan door historici verspreiden. Het maakte de eerste 26 jaargangen van het blad met een cd-rom uitgave gemakkelijk toegankelijk. Vanaf 2006 publiceert het elke jaargang afzonderlijk (type "jaarboek"), waarbij telkens heel wat extra's worden samengebracht. *Film & History* biedt tal van nieuwe invalshoeken op de relatie geschiedenis en film, die vaak de Amerikaanse geschiedenis overstijgen. Tevens bevat de cd-rom nog klassieke films en documentaires die sporen in de wereldfilmgeschiedenis hebben achtergelaten, zoals de kijk van film op de Holocaust of op de Spaanse burgeroorlog.

Eveneens begin jaren 1970 startte in Frankrijk een groep historici met het driemaandelijks tijdschrift *Les Cahiers de la Cinémathèque. Revue d'histoire du cinéma*. Perpignan, 1972-. Ze baseren zich op films om de meest diverse aspecten van het verleden te belichten en te analyseren. Eén van de oprichters, historicus Marcel Oms, situeerde het blad in de traditie van de *Annales* en van het werk van historici als Braudel. In de herfst van 1982 werd een dubbelnummer (nr. 35/36: *Cinéma et histoire / Histoire du cinéma*) van het tijdschrift gewijd aan methodologische vragen rond het gebruik van film als bron voor de geschiedenis. Twintig jaar later verschijnt nr. 74 (december 2001), *Le cinéma d'Albert Kahn: quelle place dans l'histoire?* Het is de weergave van de discussies en de bijdragen die

op het colloquium rond de visionaire Franse miljonair Albert Kahn (1860-1940) die in de Belle Epoque tientallen cameramannen en fotografen de wereld heeft rondgestuurd om de werkelijkheid in beeld te brengen en voor de toekomst te bewaren. Het volgende nummer (75), *Le monde rural au cinéma*, analyseert de manier waarop landbouwers, landbouw en landbouwpolitiek in de film aan bod zijn gekomen. Sinds het midden van de jaren 1980 is deze groep historici, samen met onder andere regisseurs, sociologen, politicologen, journalisten en film liefhebbers actief in het *Institut Jean Vigo*. Het instituut organiseert colloquia en festivals en publiceert in *Les Cahiers de la Cinémathèque* studies die voortvloeien uit de voorjaars- en najaarssessies van het *Festival international de critique historique du film*. In 1986 startte het instituut ook met een nieuw tijdschrift *Archives*, een blad dat zich richt op het historisch onderzoek op de diverse aspecten van de filmgeschiedenis. Zie hierover:

BALDIZZONE (J.), BAKKER (K.). L'Institut Jean Vigo: une cinémathèque originale, in *Journal of Film Preservation*, 2008, p. 95-97.

Het Franse tijdschrift *Vingtème Siècle. Revue d'Histoire* (Parijs, 1984-) heeft in elk nummer een vaste rubriek die gewijd is aan beeld (film, fotografie, televisie) en geluid. In 1995 en 2001 publiceerde het blad over dit thema een uitvoerig dossier. In 1990 richtten Franse historici in Pessac het Festival International du Film d'Histoire op, dat de relatie film en geschiedenis centraal stelt.

Een van de gespecialiseerde tijdschriften in het Engelse taalgebied is *Historical Journal of Film, Radio and Television* (Oxford, 1983-). Het blad is het orgaan van de *International Association for Audio-Visual Media in Historical Research and Education* (IAMHIST). In deze interdisciplinaire publicatie komen audiovisuele producties (film, radio, televisie, video, internet, enz.) als bron voor historici en sociale wetenschappers aan bod. Er wordt ook aandacht geschonken aan de impact van de massacommunicatie op de politieke en sociale geschiedenis van de twintigste eeuw. IAMHIST publiceert daarnaast volgend tijdschrift: *IAMHIST Newsletter* (Amsterdam, 1977-). Het bevat informatie over congressen, publicaties en audiovisuele archieven.

In Nederland gaf de *Vereniging Geschiedenis, Beeld en Geluid* een (leden)blad uit dat vier keer per jaar verscheen: *GBG-Nieuws*. Amsterdam, 1986-1996. Het is goed toegankelijk dankzij een index. De organisatie is nauw verbonden met en aangesloten bij IAMHIST. Ze buigt zich in haar publicaties en haar jaarlijkse conferenties over onder meer de toegankelijkheid van filmarchieven bij de diverse overheden en privé-instanties in Nederland en België en de wijze waarop deze door historici kunnen benaderd worden.

De samenwerking tussen historici en film/mediahistorici kwam eveneens tot uiting in: *Jaarboek Mediageschiedenis*. Amsterdam, 1989-1997. Het werd uitgegeven door de Vereniging Mediageschiedenis in samenwerking met het Nederlands Filmmuseum in Amsterdam, het Nederlands Omroepmuseum in Hilversum en het audiovisueel archief van de Stichting Film en Wetenschap in Amsterdam. Uit het samengaan van *GBG-Nieuws* en het *Jaarboek Mediageschiedenis* ontstond het *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* (Amsterdam, 1998-). Dit blad stelt zich tot doel het mediahistorisch onderzoek te stimuleren en de resultaten ervan te publiceren.

Sinds de jaren 1990 wordt het tijdschrift *Journal of Film Preservation* in Brussel door de Internationale Federatie van Filmarchieven (FIAF) gepubliceerd. Het is niet alleen een belangrijke bron voor informatie over de complexe problematiek van de bewaring van films en van filmarchieven, maar eveneens over de meest diverse facetten van de bron “film” en “filmbeelden”.

1.3. *Wetenschappelijke studies over Belgische filmgeschiedenis*

- BILTEREYST (D.). De disciplineren van een medium. Filmvertoningen tijdens het interbellum, in BILTEREYST (D.), MEERS (P.), eds. *De Verlichte Stad. Een geschiedenis van bioscopen, filmvertoningen en filmcultuur in Vlaanderen*. Gent, 2007, p. 45-61.
- BILTEREYST (D.), VANDE WINKEL (R.), MESTDAGH (B.). De historiografie van Clemens De Landsheer en Flandria Film, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 2004, nr. 63, p. 3-19.
- BILTEREYST (D.), VANDE WINKEL (R.). Flandriens, film en populaire cultuur. De sportfilms van Flandria Film als verspreiders van “banaal” Vlaams-nationalisme en wielerflamingantisme (1930-1940), in *Volkskunde*, 2005, nr. 4, p. 249-275.
- BILTEREYST (D.), VAN BAUWEL (S.). *Regional Cinema, Nationalism and Ideology: a Historical Reception Analysis of a Classic Belgian Movie “De Witte” (1934)*. Gent, 2005.
- CONVENTS (G.). *Van kinoscoop tot cafe-ciné. De eerste jaren van de film in België 1894-2008*. Leuven, 2000.
- CONVENTS (G.). De Belle Epoque in kleur. Kinemacolor: op- en ondergang van de eerste kleurenfilms in België 1911-1913, in *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, 2002, nr. 3, speciaal nummer.
- CONVENTS (G.). Film en de Duitse inval en bezetting in België, 1914-1918. Of op welke wijze de overheid film als machtsinstrument ontwikkelde, in JAUMAIN (S.), AMARA (M.), MAJERUS (B.), VRINTS (A.), eds. *Une guerre totale? La Belgique dans la Première Guerre mondiale. Nouvelles tendances de la recherche historique*. Brussel, 2005, p. 315-330.
- CONVENTS (G.). Filmbeelden van het vernietigde Leuven (augustus-september 1914), in CEUNEN (M.), VELDEMAN (P.), eds. *Aan onze helden en martelaren. Beelden van de brand van Leuven (augustus 1914)*. Leuven, 2000, p. 95-110.
- CONVENTS (G.). Film, in *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (A-F)*. Tielt, 1998, p. 1141-1152.
- CONVENTS (G.). *Images & Démocratie. Les Congolais face au cinéma et à l’audiovisuel. Une histoire politico-culturelle du Congo des Belges jusqu’à la République démocratique du Congo (1896-2006)*. Berchem-Leuven, 2006.
- CONVENTS (G.). *Images & Paix. Les Rwandais et les Burundais face au cinéma et à l’audiovisuel. Une histoire politico-culturelle du Ruanda-Urundi allemand et belge et des Républiques du Rwanda et du Burundi. (1896-2008)*. Berchem-Leuven, 2008.
- DUBOIS (P.), ARNOLDY (E.D.), eds. *Ça tourne depuis cent ans – Une histoire du cinéma francophone de Belgique*. Brussel, 1995.

- ENGELEN (L.). Anticipatie of representatie? De representatie van de oorlog in Alfred Machins *Maudite soit la guerre*, in *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, 2002, p. 4-27.
- ENGELEN (L.). *De verbeelding van de Eerste Wereldoorlog in de Belgische speelfilm (1913-1939)*. Leuven, onuitgegeven doctoraatsverhandeling KUL, 2005.
- MEERS (P.). Van de dood van de cinema tot de megaplex en de thuisbioscoop (1980-), in BILTEREYST (D.), MEERS (P.), eds. *De Verlichte Stad, op. cit.*, p. 123-129.
- MOSLEY (P.). *Split screen: Belgian Cinema and Cultural identity*. Albany, 2001.
- RAMIREZ (R.), ROLOT (C.). *Histoire du cinéma colonial au Zaïre, au Rwanda et au Burundi*. Tervuren, 1985.
- THYS (M.). *Belgian cinema – Le cinéma Belge – De Belgische film*. Gent, 1999.
- VANDE WINKEL (R.), VAN LINTHOUT (I.). *De Vlaschaard 1943: een Vlaams boek in Nazi-Duitsland en een Duitse film in bezet België*. Kortrijk, 2007.
- VANDE WINKEL (R.). De cameraman, de dichter en de kapelaan: Alfred Ehrhart draait cultuurfilm met de hulp van Wies Moens en Cyriel Verschaeve, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 2003, nr. 6, p. 32-47.
- VANDE WINKEL (R.), BILTEREYST (D.). Non-Fiction beeldbronnen over Vlaanderen en België, in BILTEREYST (D.), VANDE WINKEL (R.), eds. *Bewegend geheugen, een gids naar audiovisuele bronnen over Vlaanderen*. Gent, 2004, p. 3-24.
- VANDE WINKEL (R.). Adopteer een weesje! Het belang van regionaal historisch onderzoek voor de ontsluiting en valorisatie van “orphan films” in de collecties van grote filmarchieven, in GORIS (J.M.), ed. *Film in de Kempen*. Herentals, 2007, p. 9-18.
- VANDE WINKEL (R.). Film als getuige en aanklager – de historische documentaires van Buyens/Chagoll op dvd, in *Mededelingenblad van de Belgische Vereniging voor Nieuwste Geschiedenis*, 2005, nr. 4, p. 60-63.
- VANDE WINKEL (R.). Nazi newsreels and foreign propaganda in German-occupied territories. The Belgian version of Ufa’s foreign weekly newsreel (ATW), 1940-1944, in *BTNG*, 2004, nr. 1, p. 163-177.
- Aan de vakgroepen Geschiedenis van Belgische universiteiten zijn een aantal licentiaatverhandelingen over de problematiek film/geschiedenis tot stand gekomen. Enkel deze van na 1999 worden hier vermeld. De werken van voor die periode kunnen gemakkelijk worden teruggevonden dankzij de bibliografie van FRANÇOIS (L.). *De vele gezichten van de nieuwste geschiedenis*. Gent, 2003. Licentiaatverhandelingen, en niet alleen deze van historici, die mede op basis van de verzameling van het KBF tot stand kwamen, worden jaarlijks gesignaleerd in het *Jaarboek van de Belgische film. Annuaire du Cinéma belge* (zie hieronder, 1.4).
- BOUDIA (Y.). *Het bedrijfsarchief en de filmproductie van de maatschappij Flandria Film*. Brussel, VUB, 2001.
- DE GRAEVE (K.). *Holocaust herbekeken. Een onderzoek naar het historisch drama als representatie van het verleden. Historisch receptieonderzoek van de serie Holocaust in België*. Gent, UG, 2004.
- DE GRAUWE (P.). *The Double Truth, Ruth: Spike Lee en de films van het Afro-Amerikaanse bewustzijn*. Leuven, KUL, 2005.

- DENORME (R.). *Speelfilm als historische bron. Uitgewerkt aan de hand van de musicalfilm: Evita*. Gent, UG, 2002.
- DESERRANO (N.). *Begrip voor de Magreb. De Noord-Afrikaanse migratie in de Belgische film*. Gent, UG, 2003.
- GRAY (C.). *Film en Vlaamse beweging; de cineast Hein Beniest en de ABN-Centrale*. Gent, UG, 2005.
- HEYLEN (E.). *Bioscoop als poel van verderf. De eerste decennia van de Belgische Filmkeuring*. Brussel, VUB, 2003.
- KERREMANS (R.). *Het Gele Gevaar op het Witte Doek. Het beeld van de Japanners in de Amerikaanse speelfilm 1930-1945*. Leuven, KUL, 2007.
- LEMMENS (B.). *De Nouvelle Vague. Film als historische bron. De jaren 60 – mei '68. Proeve van een sociale geschiedschrijving*. Gent, UG, 2003.
- MORSA (A.). *L'histoire du cinéma amateur belge à travers le Congo belge*. Brussel, ULB, 2004.
- OVAERE (E.). *Film als bron voor historische en maatschappelijke studies: een historisch onderzoek naar de voorstelling van de vrouw in de Belgische film sinds de jaren zeventig van de twintigste eeuw. De onzichtbare vrouw?* Brussel, VUB, 2004.
- STUYCK (M.). *Beur-Cinema of de representatie van een generatie*. Leuven, KUL, 2007.
- THEUNYNCK (S.). *Van het witte doek naar het collectief geheugen: Een receptiegeschiedenis van de verfilmingen van De Witte van Ernest Claes*. Antwerpen, UA, 2007.
- VANDRIESSCHE (A.). *De Vlaamse film in de jaren '30 tussen moderniteit, verzuiling en flamingantisme met als case-study de receptie van "De Witte" (1934) van Jan Vanderheyden en Edith Kiel*. Gent, RUG, 2003.
- VANHEE (M.). *Links-België en de erfenis van Eisenstein. De ambivalente perceptie van de Sovjetfilm bij de Belgische communisten en socialisten (1917-1945)*. Leuven, KUL, 2004.
- VERBIST (E.). *Beeldvorming in de jaren vijftig: analyse van Amerikaanse speelfilms omtrent de koude oorlog en het communisme*. Brussel, VUB, 2003.
- VERHAEGHE (H.). *Film en foto als bronnen voor geschiedschrijving van Oostende aan de hand van de cineast Henri Storck (1907-1999) en de fotograaf Maurice Antony (1993-1963) in de periode 1928-1939*. Gent, UG, 2003.
- WAGEMANS (M.). *Speelfilm en geschiedenis*. Gent, UG, 2002.
- WALCKIERS (M.). *Belgavox: les actualités cinématographiques et les années 50-55*. Brussel, ULB, 2002.

1.4. Inventarissen en catalogi van films

Er werden tal van inventarissen van films en filmografieën gepubliceerd. Die zijn uiteraard onmisbaar voor al wie onderzoek verricht over filmopnamen als bron voor de kennis van Belgische geschiedenis.

- AUBENAS (J.). *Dic doc. Le dictionnaire du documentaire*. Brussel, 1999.
Belgische films. Animatie-, documentaire-, archief-, reportage-, speelfilms. Brussel, z.j.
- Catalogue des films des organisations socialistes en Belgique*. Brussel, 1962.

- Catalogue général des programmes audiovisuels socio-éducatifs de la médiathèque de la Communauté Française de Belgique.* Brussel, 1986.
- Catalogus van de Belgische wetenschappelijke film, 1945-1965.* Brussel 1966.
- DAVAY (P.). *Cinéma de Belgique.* Gembloers, 1983.
- De industriële film in België: lijst van recente films.* Brussel, 1965.
- DOOMS (M.G.). *25 ans d'actualités filmées belges.* Brussel, 1971.
- EVERAERTS (J.P.). *Oog voor het echte: het turbulente verhaal van de Vlaamse film-, televisie- en video-documentaire.* Brussel, 1999.
- Jaarboek van de Belgische film.* Brussel 1950-.
- Liste de films belges réalisés entre 1945 et 1955.* Brussel, 1956.
- Moniteur du Film en Belgique / Filmwijzer in België.* Brussel, 1980-.
- RIGOT (F.). *Nomenclature des films réalisés en Belgique ou faits par des Belges à l'étranger de 1907 à 1955.* Brussel, 1958.
- VANLUYTEN (J.), TOP (S.), eds. *Heb je dat gezien? Het dagelijks leven in het arrondissement Leuven in de 20^e eeuw in bewegend beeld. Catalogus van film- en videomateriaal.* Leuven, 2003.
- VINCENT (J.), GEENS (P.). *Naslagwerk over de Vlaamse film.* Brussel, 1986.

2. Historisch overzicht

De traditionele film en fotobeelden hebben de eigenschap dat ze chemische sporen – veroorzaakt door de belichting – op pellicule achterlaten. Met de digitalisering wordt de opname van de realiteit niet onmiddellijk op een drager gebracht maar numeriek geregistreerd. Dit nieuwe procédé laat wijzigingen probleem- en ook spoorloos toe. Meer en meer stellen cameramensen vast dat hun digitale opnamen dermate bewerkt worden dat ze deze zelfs niet meer als de hunne herkennen. Dat betekent echter niet dat film als visuele bron voor de geschiedwetenschap niet meer in aanmerking zou komen. Integendeel: filmbeelden worden steeds belangrijker omdat ze in de samenleving een almaar grotere plaats innemen.

Voor het grote publiek is film, zowel fictie als non-fictie, allicht de belangrijkste drager van historische opvattingen. Bovendien is zowel professionele als amateurfilm een tijdsdocument. Het bevat maatschappelijke informatie over de tijd en de plaats waarin deze tot stand is gekomen. Kortom, het is een getuige van een bepaalde periode en weerspiegelt een bepaalde mentaliteit. De idee dat film voor historici een unieke, interessante en rijke bron is en dat de archivering van beelden nodig is, werd al twee jaar na de eerste publieke filmvoorstelling van de gebroeders Lumière te Parijs eind december 1895 door de Pool Boleslaw Matuszewski geopperd. Vijftien jaar later wordt deze visie ook in België uitgedragen en zelfs gedeeltelijk gerealiseerd.

De Belgische bevolking kwam al snel in contact met filmvoorstellingen (1896) en het medium verwierf op korte tijd een vaste plaats in het amusementsleven. In 1913 waren er al om en bij de 650 bioscopen. Daarnaast gebruikten onder meer economische, politieke en religieuze groepen het nieuwe medium.

Voor de Eerste Wereldoorlog werden er ongeveer vijf- tot achttienduizend filmtitels geprogrammeerd. De meeste stamden uit Frankrijk, de Verenigde Staten en Italië. Daarnaast waren er ook Duitse, Spaanse, Russische en Deense films. De

Belgische productie was klein en werd door een filiaal van het Franse Pathé Frères geproduceerd. Correspondenten, buitenlanders en Belgen, draaiden beelden voor binnen- en buitenlandse filmjournaals. Wel produceerde en vertoonde de Belgische firma Kinemacolor op gesofistikeerde wijze kleurenfilms.

Bij de opmars van het Duitse leger in België werden zowel door Belgen, Duitsers, Fransen, Engelsen als Amerikanen filmopnamen gemaakt. Duitse troepen brandschatten eind augustus 1914 de stad Leuven. Over de vernietigde stad werden er niet alleen rapporten, postkaarten, tekeningen en foto's gemaakt; er werd ook een vijftien minuten durende film over gedraaid. Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakten filmvoorstellingen en -productie deel uit van de bezettingspolitiek.

In de jaren 1920 waren er in België enkele duizenden bioscopen of filmzalen. Aan film werd een invloedrijke maatschappelijke rol toegeschreven. De overheid richtte een commissie op om na te gaan of films al dan niet voor kinderen toegankelijk waren. De Belgische filmproductie voor de bioscoop bleef minimaal. Meer dan voor de Eerste Wereldoorlog zette de Vlaamse beweging in de loop der jaren film in bij de vorming van de culturele ontvoogding en identiteit. Met de komst van de geluidsfilm eind jaren 1920 werd met de Vlaams- en de Franstalige Belgische filmproductie het bestaan van twee verschillende gemeenschappen op het bioscoopscherm duidelijk. Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelden de Duitsers eveneens op de regionale gevoeligheden in.

Vanaf 1960 werd met Renaat Van Elslande, toenmalig adjunct van de Franstalige minister van Nationale opvoeding, het streven naar Vlaamse culturele autonomie zichtbaar. Door zijn verzet tegen de oprichting van een unitair film Instituut, dat de uitvoering van coproducties met Nederland vrijwel onmogelijk zou maken, legde hij de basis voor de gescheiden ontwikkeling van de filmpolitiek in België. Door het KB van 17 november 1964 werd de Hoge Raad voor de Nederlandstalige Filmcultuur en de Selectiecommissie voor de Nederlandstalige Culturele Films ingesteld. In Franstalig België kwamen er soortgelijke instellingen. Dit betekende ook dat het Ministerie voor Onderwijs, dat voor educatieve doeleinden voordien een eigen tweetalige filmothek had, overging tot de uitbouw van twee gescheiden filmotheken. Over hun filmaanbod voor het onderwijs in het Nederlandstalige en Franstalige landsgedeelte publiceerden ze geregeld catalogi. Ziehier twee voorbeelden:

Catalogue des films "Non-Flamme" du format réduit (16 mm) mis en distribution au service cinématographique du Ministère de l'Instruction Publique. Brussel, 1954.

Dienst didactische films en audiovisuele media. Catalogoog audiovisuele films. Brussel, 1979.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog kwam in Belgisch Congo en Ruanda-Urundi een doordachte filmpolitiek op gang bij de overheid en bij de katholieke wereld die zich richtte tot de inheemse bevolking. Tevens manifesteerde zich meer dan ooit de koloniale filmpropaganda, die ook al bestond tijdens de Wereldtentoonstelling van 1897 in Brussel en Tervuren.

In de jaren 1950 en 1960 floreerden de filmclubs. Hier waren meestal niet-commerciële producties te zien die nooit in de reguliere bioscoop raakten. Vanaf

het laatste kwart van de 20^e eeuw werd deze functie meer en meer overgenomen door de tientallen filmfestivals, maar ook door kabel- en satelliettelevisie, internet en nieuwe filmdragers (video, dvd, enz.).

In de 20^e eeuw werden er in België, door zowel Nederlandstaligen als Fransstaligen, samen meer dan 1000 langspeelfilms geproduceerd. Daarnaast produceerden Belgen nog tal van korte films, documentaires, reportages en publiciteitsfilms. In feite zijn Belgische speelfilms slechts een fractie van wat in eigen land gezien wordt. De niet-inlandse producties domineren de beeld- en filmcultuur. Eind van de 1990 daalde het bioscoopbezoek maar Belgen zagen meer films via andere media, dragers en communicatiekanalen (internet). Via digitale kabeltelevisie worden probleemloos dagelijks nieuwe en oude auteurs- en commerciële films bekeken. Kortom, film blijkt in het eerste decennium van de 21^e eeuw meer dan ooit onderdeel te zijn van de vrijetijdsbesteding.

De productie van filmbeelden in België was eveneens een zaak van amateurs. Sinds het eind van de 19^e eeuw draaiden ze beelden van private en publieke gebeurtenissen met alle mogelijke filmapparatuur. Sommigen probeerden kunstzinnige impressies op pellicule weer te geven. Er werd zelden gedraaid op de standaardformaten 35 en 16 mm, maar op speciale goedkopere formaten, zoals eerst op 17,5, 9,5 en daarna voornamelijk op 8 mm. De beelden handelden niet alleen over het eigen land maar ook over het buitenland, onder andere de koloniale aanwezigheid in Centraal Afrika en de ontplooiing van het toerisme. Voor de jaren 1970 en 1980 werd voornamelijk met klassieke filmapparatuur gewerkt, daarna werden veel meer beelden gemaakt met de nieuwe digitale opname-technieken. Nooit voordien werden zoveel menselijke activiteiten in bewegende beelden vastgelegd. In 2008 blijkt praktisch elke Belg via zijn draagbare telefoon over een camera te beschikken waarmee hij beelden kan vastleggen. De verspreiding van deze beelden gebeurt ook massaal via het internet. Een aantal daarvan is van maatschappelijk belang en is illustratief voor evoluties op allerlei vlakken. De historici botsen echter op het probleem dat er in België voor deze beelden nog geen archivering voorzien is.

Het bekijken van film op de oorspronkelijke drager is niet altijd eenvoudig. Het is een thema dat ook in de schoot van de Federatie van Internationale Filmarchieven (FIAF) leeft.

Vanaf de jaren 1930 werden nationale filmarchieven opgericht. Maar dat betekent niet dat het de ideale plaatsen waren (of zijn) voor historisch onderzoek. Het Koninklijk Belgisch Filmarchief (KBF) bekommerde zich in eerste instantie om het bewaren van de klassiekers van de (internationale) filmgeschiedenis. Het had tot in de jaren 1990 weinig aandacht voor de eigen Belgische doorsnee- en populaire producties. Het gebruik van film als bron voor historisch onderzoek is bij bepaalde nationale filmarchieven pas vrij recent doorgedrongen. Daarbij gaat het niet enkel over het bestuderen van non-fictie zoals “actualiteitsbeelden” of “documentaires”, maar ook over fictiebeelden, gaande van speel- tot reclamefilms. In dit verband kan verwezen worden naar de uitgave van de dvd *Agriculturen / Agricultures* (166 min, 2006) van het KBF. Het is een verzameling van een tiental documentaires, amateurfilms en promotiefilms van bedrijven, de overheid, scholen, enz. waarmee de ontwikkeling in de Belgische landbouw uit de periode 1920-1970 geschetst wordt. De uitgave op dvd, in 2008, van de film *De Vlas-*

chaard (*Wenn die Sonne wieder scheint*) van de Duitse regisseur Boleslaw Barlog uit 1943 door het KBF, bevat naast de eigenlijke film, enkele extra documentaires en reportages die de film in zijn context plaatsen. Hierbij eveneens enkele korte films over de verwerking van het vlas tot linnen uit 1938 van Karel De Keukeleire en van Marcel Gruyaert (1948, *Vlas*).

Op het einde van de 20^e eeuw worden familie- en amateurfilms ook als een belangrijke bron voor historici beschouwd. Het leidde tot het ontstaan van regionale of gespecialiseerde archieven die filmbeelden op een andere dan esthetische wijze benaderen. Historici mogen echter de esthetiek van (een) film niet terzijde schuiven. Die vormt immers een integraal deel van de historische bron. De vormgeving en opbouw van de film en de eigen filmtaal zijn van belang. In sommige gevallen geldt dit ook voor het formaat en het soort film. Vaak worden beelden die voor een niet conventioneel formaat zoals cinemascoop werden opgenomen, bij het overzetten naar andere dragers niet in hun totaliteit weergegeven. Sommige regisseurs gebruikten bijvoorbeeld Fuji film voor de wijze waarop bepaalde tinten zoals blauw of grijs op een speciale wijze op het scherm konden gebracht worden. Anderen grepen naar het filmmateriaal van Kodak of Gevaert om diverse esthetische redenen. Rond het midden van de jaren 1980 waren tal van filmhistorici verontwaardigd over het digitaal manipuleren (bijvoorbeeld inkleuren) van oude speelfilms en archiefmateriaal. De problematiek raakte daarna wat op de achtergrond. Jean François Belassus maakte voor France 2 de documentaire *14-18. Le Bruit et la Fureur* (100 min, 2008) waarin hij niet alleen archiefmateriaal uit de Eerste Wereldoorlog inkleurde maar ook de in de oorlog gefilmde personen van (fictieve) dialoog voorzag.

Tot de jaren 1990 werd film door historici-academici als bron voor historisch onderzoek nauwelijks ernstig genomen. Mogelijk omdat “beelden” niet gemakkelijk toegankelijk waren en een eigen historische methodologie vereisen. Historische kritiek toepassen op een film, waarvan er soms meerdere versies bestaan, lag vaak ook niet voor de hand. Verder was het materiaal (fragiel, brandbaar, speciaal formaat, vaak enig exemplaar) over het algemeen niet erg gebruiksvriendelijk. Twee decennia eerder begonnen historici buiten de academische wereld meer en meer met film te werken (bijvoorbeeld voor het produceren van documentaires voor televisie of nieuwe media). Vanaf de jaren 1980 worden in de Belgische vakgroepen Geschiedenis licentiaatsverhandelingen gemaakt over, maar eveneens “met” audiovisuele media. Sommigen grijpen effectief naar beelden als bron voor geschiedschrijving. Anderen plaatsen de films in hun context om sociaalculturele aspecten van het verleden te kunnen begrijpen. Het Nederlandse *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* wijdde er in 2006 een themanummer aan.

Ten slotte zijn Belgische filmopnamen, fictie en non-fictie eveneens bron voor de geschiedenis van de film zelf. Deze geschiedenis zelf is complex en is tot op heden slechts op gedeeltelijke wijze door historici bestudeerd. Het gaat hier niet alleen om de geschiedenis van de productie, distributie of vertoning, maar ook van de technische, artistieke, financiële, wetgevende, narratieve, ideologische of ook thematische aspecten van dit medium of kunsttak.

3. De betekenis van de bron

Vragen naar de betekenis van de bron is ook vragen naar de waarde van de (film)beelden en welke inhoudelijke elementen deze bevatten. Hierbij moet er in feite geen onderscheid gemaakt worden tussen nieuwsbeelden, documentaires of speelfilms. In de eerste plaats is er de evidente zichtbare inhoud of het directe getuigenis. Het betreft dan alles wat getoond, gezegd of geschreven werd, en wat via het beeld en de bijhorende klank verschijnt of te horen valt. Het is een illustratie van het gebeuren voor de camera. Daarnaast is er de informatie die indirect weergegeven wordt via camera-instellingen, kleuren, montage, woordgebruik, muziek, geluid, enz. Op die wijze kan ook de band gelegd worden met bijvoorbeeld de mentaliteitsgeschiedenis. Film bevat immers informatie over de periode waarin de opname gemaakt werd, maar leert ons ook iets over de periodes (van de steentijd tot vandaag) die in filmverhalen aan bod komen. Hierdoor kan een visie ontdekt worden op het verleden en het heden (soms ook op de toekomst) van de makers en hun omgeving of ook van het publiek voor wie de film gemaakt werd (inspelen op de kennis of de leefwereld van het publiek). Het betekent ook dat het belang tussen de filmvorm en de filminhoud niet mag onderschat worden. Beide zijn essentieel en aanvullend. De kennis van de onderzochte tijdsperiode waarvoor de filmbeelden geconsulteerd worden, is voor de historicus belangrijk. Uit de studie van de Belgische speelfilms die in de jaren 1920 en 1930 over de Eerste Wereldoorlog gedraaid werden, komt bijvoorbeeld de evolutie naar voren van de gewijzigde politieke houding van België ten overstaan van Duitsland. Het kan slechts gebeuren na grondig historisch inzicht over de Belgisch-Duitse politieke relaties. Niet evident, maar eveneens onontbeerlijk, is het inzicht in de technologische en esthetische ontwikkeling van die bron.

De term "film" dekt bovendien verschillende ladingen. In de loop van de jaren werden in de bioscopen en op televisie ontelbare filmbeelden vertoond. Dat gaat van reclamespots over voorlichtings- en instructiefilms, tot actualiteitsbeelden, documentaires en speelfilms. Daarnaast werden in ons land en de voormalige kolonie en mandaatgebieden, door Belgen en buitenlanders ettelijke duizenden kilometers amateur- en andere niet-commerciële films gemaakt: van familiebeelden en bedrijfsfilms tot wetenschappelijke en religieuze opnamen. De vraag dringt zich op: met welke type bron heeft de onderzoeker hier te maken?

Sinds het begin van de 20^e eeuw worden miljoenen Belgen jaarlijks met buitenlandse films geconfronteerd. Ze werden er mogelijkerwijze ook door beïnvloed. Het overgrote deel van deze producties kwam en komt uit de Verenigde Staten, Frankrijk en Engeland. Een studie die zich op een of andere wijze met films uit het openbare of privéleven inlaat, zal met deze internationale factor rekening moeten houden.

Een historicus kan audiovisueel archief, waaronder film, op diverse manieren benaderen. Er bestaat een grondig verschil tussen een vorser die beeldmateriaal zoekt over de wijze waarop Belgen via speelfilms, actualiteiten of documentaires over politici, Nederlanders, Afrikanen, communisten, huishoudelijke apparaten, gebeurtenissen in Brussel, wereldtentoonstellingen, sport, mode, vrouwen, kinderen of media werden geïnformeerd, en een historicus die de invloed van een klassieke film (bijvoorbeeld *De Vlaschaard* uit de Tweede Wereldoorlog) op de

Belgische publieke opinie wil bestuderen. Het onderzoek naar de relatie tussen film en Vlaamse Beweging vraagt nog een andere aanpak en sluit buitenlands materiaal (zoals de Duitse filmactualiteiten uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog) zeker niet uit. Het verzamelen van filmbeelden over een stad als Brugge, Gent of Leuven om de evolutie van een of ander aspect van het stadsleven uit de laatste 100 jaar te bestuderen, zal de vorser leiden naar binnenlandse en buitenlandse private of officiële archieven.

Wat kan de meerwaarde van filmbronnen voor de hedendaagse historicus zijn? In een extreem geval kunnen niet-fictie filmbeelden informatie geven over een gebeurtenis waarover eenvoudigweg geen geschreven documenten bestaan, of waarvan in geschreven documenten geen sporen terug te vinden zijn. Tijdens de processen tegen de nazikopstukken in Neurenberg werden bijvoorbeeld filmopnamen als bewijsstukken of als bron voor de kennis van het nazisysteem en de oorlogsmisdaden officieel opgenomen.

4. Bewaarplaatsen

4.1. In het buitenland

Het overgrote deel van de films die als bron voor Belgische geschiedenis kunnen gebruikt worden, bevinden zich in België. Dat betekent niet dat de buitenlandse bewaarplaatsen voor de Belgische historicus minder belangrijk zouden zijn. Voor welbepaalde studies kunnen buiten België zelfs meer en betere beelden worden gevonden.

De website *Filmarchives online* biedt een catalogus aan met informatie over filmarchieven uit heel Europa. Deze databank verwijst enkel naar non-fictie films (documentaires en educatieve films, filmjournaals, reisreportages, publiciteit, wetenschappelijke, industriële, sportieve, animatie en experimentele films). *Filmarchives online* is het resultaat van het MIDAS project (Moving Image Database for Access and Re-use of European Film Collections). Het werd opgestart als een pilootproject van de Europese Commissie. In 2007 waren bij *Filmarchives online* 18 filminstituten en -archieven betrokken. Het Koninklijk Belgisch Filmarchief heeft enkele honderden films over België in dit systeem ondergebracht. De om en bij 20.000 films worden er uitvoerig, scène per scène, beschreven. Het project voorziet dat eind 2011 meer dan 700.000 foto's, affiches, teksten, audio-documenten, films en filmclips via deze website door studenten, professionelen en film liefhebbers te consulteren zijn (www.filmarchives-online.eu). Eén van de vele projecten om filmarchieven in Europa samen te brengen is het Echo project. Voor historici kan het opzet inspirerend zijn:

SAVINO (P.), THANOS (C.). Echo – European Chronicles On-line, in *Cultivate Interactive*, juli 2000, nr. 1 (www.cultivate-int.org/issue1/echo/).

Ook volgende instanties zijn van belang. De FIAF, de *Fédération Internationale des Archives*, is te Brussel gevestigd en vertegenwoordigt zowat alle officiële filmarchieven (een negentigtal) in de wereld. De FIAF publiceerde onder meer: *International Directory of Film and TV Documentation Collection* (1994) over 125 filmarchieven, bibliotheken en scholen in 54 landen, met informatie over de

beelden die op video en op film bewaard worden. De jaarlijks geactualiseerde *International Film Archive cd-rom* van de FIAF bevat onder meer inventarissen van films (fictie en non-fictie) van de meeste filmarchieven die aangesloten zijn bij de FIAF en een van de meest complete bibliografische referentiewerken, namelijk de *International Index to Film/TV Periodicals* vanaf 1978 tot heden (waarin ook Belgische publicaties worden opgenomen). Het tijdschrift van de FIAF, *Journal of Film Preservation* (zie hoger) geeft eveneens informatie over archiefbestanden en hun bewaarplaatsen.

De inventarisatie van de bewaarplaatsen is een van de hoofdbekommernissen van de historici die film willen aanwenden in hun onderzoek. Voor de Britse bewaarplaatsen kan men sinds 1982 terecht in de regelmatig geactualiseerde *Researcher's Guide to British Film and Television Collections*. Londen, 1992. Alleen voor Groot-Brittannië zijn er meer dan honderd instellingen die filmcollecties bezitten. De grootste zijn deze van het *National Film Archive* (meer dan 40.000 titels) en het *Imperial War Museum* (zo'n 25.000 titels). Daarnaast zijn er de rijks-, stedelijke en universitaire archieven, privéverzamelingen van televisiestations en verkopers van filmactualiteiten (VISNEWS) waar miljoenen meters film uit de periode 1896-1996 opgeslagen zijn. Volgende databank bevat gegevens over filmopnamen, waaronder er ook zijn die in België werden gemaakt of over dat land handelen:

<http://joseph.buvc.ac.uk/BUND/search.php>.

In Frankrijk liet het *Institut National de la Communication Audiovisuelle* (INA) een inventaris van de Franse audiovisuele archieven opmaken: *Panorama des archives audiovisuelles*. Parijs, 1986. Er kan ook een beroep gedaan worden op de *Association Française des Détenteurs de Documents Cinématographiques de France*, waarin het *Centre National de la Cinématographie* (CNC) en het INA een leidinggevende rol spelen. De databank van het INA die via internet kan geraadpleegd worden, bevat tal van Belgische opnamen. Zie hierover:

MASSIGNON (V.). *La recherche d'images: méthodes, sources et droits*. Parijs, 2002.
MARECHALET (D.), RODES (J.-M.). Où voir des films, des émissions de télévision et écouter des archives sonores? In *Vingtième Siècle. Revue d'Histoire. Dossier: Image et Histoire*, 2001, p. 133-135.

In december 2003 brachten de Franse firma's Gaumont en Pathé hun filmarchieven samen in een databank. Het gaat hier om internationale filmproducenten die vanaf 1900 ook in België actief waren, wat zo'n 3450 verwijzingen naar België oplevert (www.gaumontpathearchives.com).

De Nederlandse *Stichting Film en Wetenschap* publiceerde een nationale inventaris van het historisch beeld- en geluidsmateriaal. In 1997 ging de Stichting Film en Wetenschap samen met de Stichting Audiovisueel Archief-Centrum (AVAC), het filmarchief van de Rijksvoorlichtingsdienst en het Omroepmuseum op in het nieuwe *Nederlands Audiovisueel Archief*. Het wordt beschouwd als een eerste stap naar het *Nationaal Audiovisueel Archief* dat het audiovisueel erfgoed als nieuwe bron voor historische kennis ernstig neemt. Heel wat van de bewaarde beelden (bijvoorbeeld Polygoonjournaals uit de jaren 1920 en 1930) hebben onder meer betrekking op diverse aspecten van het Belgisch verleden.

KOOYMAN (J.), ed. *Gids voor historisch beeld- en geluidsmateriaal*. Amsterdam, 1999.

Het Duitse *Bundesarchiv* te Koblenz herbergt bijna alle films en (Duitse) actualiteiten die tijdens de oorlog in België werden vertoond en opgenomen. In Duitsland werden al in de jaren 1990 uitvoerige lijsten van filmarchieven gepubliceerd: AURICH (R.). Filmarchive und Bibliotheken, in BOCK (H.-M.), JACOBSEN (W.), eds. *Recherche: Film. Quellen und Methoden der Filmforschung*. München, 1997, p. 161-173.

Internet speelt een almaar belangrijker rol in het ter beschikking stellen van filmbeelden. Bij een groot aantal universiteiten in het buitenland zijn hierover handleidingen voorhanden, bijvoorbeeld:

www.library.northwestern.edu/media/resources/filmandvideo.html

<http://vlib.iue.it/hist-film/early-cinema.html>

De *IAMHIST-Newsletter* (zie hoger) besteedt sinds 1996 aandacht aan de verschillende websites die de relatie media en historicus als onderwerp hebben. Overigens vindt men bij het eenvoudig consulteren van het net via Yahoo (Movies and Film: History) niet alleen de nodige informatie over filmarchieven maar ook over websites die specifiek de problematiek van film als historisch document benaderen (Moving Image as Historical Document). Eveneens via internet kan men zich oude films aanschaffen die op video werden uitgebracht. Tientallen bedrijven bieden deze films aan (oude, nieuwe, klassieke films, enz.). Dergelijke ondernemingen zijn voor elk land terug te vinden. Onder hen de Amerikaanse firma Kino on Video (www.kino.com).

Maar niet alle filmbeelden worden op de markt gebracht. Bovendien weerspiegelen ze, net zoals bij traditionele bronnenuitgaven, slechts een klein deel van het bestaande (audio)visueel patrimonium. Bepaalde filmopnamen die voor historici belangrijk zijn, zullen waarschijnlijk nooit in hun geheel of zelfs maar gedeeltelijk via een commercieel of niet-commercieel circuit te bekijken zijn. Daarbij komt nog dat de commerciële levensduur van bijvoorbeeld een video bijzonder kort is, voor bepaalde filmformaten geen apparaten meer te vinden zijn of het filmmateriaal zich nog in brandbare toestand bevindt.

4.2. In België

Welk filmmateriaal kan men in België dan consulteren? Het antwoord ligt niet voor de hand. In België worden nu al gedurende meer dan 100 jaar films gemaakt, ingevoerd en vertoond, doch de overheid besteedde daar weinig aandacht aan, hoewel ze in een aantal gevallen de projecten mee financierde. Van officiële zijde worden er weinig audiovisuele producties systematisch bewaard. Dat de overheid naliet via de rijksarchieven en de archiefwetgeving aan actieve collectievorming te doen inzake film, is des te problematischer omdat er evenmin overkoepelende instanties in het leven werden geroepen die het bestaande nationaal audiovisueel patrimonium overzien. Volgende gids voor

audiovisuele bronnen over Vlaanderen bevordert echter in aanzienlijke mate de toegang tot de audiovisuele media:

BILTEREYST (D.), VANDE WINKEL (R.). *Bewegend geheugen: een gids naar audiovisuele bronnen over Vlaanderen*. Gent, 2004.

Het werk bevat gegevens over een honderdtal archieven en een artikel over non-fictie beeldbronnen over Vlaanderen en België. Het gaat in op de diverse beelddragers en -formaten en heeft ook oog voor de auteursrechterlijke problematiek voor het bewaren, maar ook voor het gebruiken van archiefbeelden. Voor de historici die zich op het terrein voor de film in België begeven, is dit een onmisbaar basiswerk. Er wordt niet alleen stilgestaan bij de film en audiovisuele archieven van nationale, regionale en lokale archieven, maar ook bij tientallen private verzamelaars of producenten.

Verscheidene projecten digitaliseren het filmpatrimonium in Nederlands- en Franstalig België. Veelal resulteerden ze in het inventariseren van bestanden. Een voorbeeld is het verslag dat door de Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA) werd uitgegeven:

Collège d'avis du Conseil supérieur de l'audiovisuel. Avis n° 2/2003. La préservation et l'exploitation du patrimoine audiovisuel en Communauté Française dans l'environnement numérique. Premier état des lieux. Brussel, 2003.

In dit rapport wordt uitvoerig ingegaan op de organisaties of instellingen in het Franstalige landsgedeelte waar films worden opgeslagen of verzameld (Cinéma ASBL; GSARA; Cinémathèque du Ministère de la Communauté Française; Mémoires audiovisuelles de Wallonie ASBL; Médiathèque de la Communauté Française; Belgarchives; télévisions locales et nationales; Archives et musées de la Littérature; enz.) (www.csa.be/system/document/nom/386/CAV_Avis_2003_02_patrimoine_audiovisuel_numerique.pdf).

De Belgische koloniale film wordt goed bewaard en is vlot toegankelijk. Volgende inventaris vermeldt meer dan duizend van dergelijke films, bewaard in Belgische archieven (met uitzondering van het Koninklijk Belgisch Filmarchief):

CONVENTS (G.). *Un inventaire des films tournés en Afrique Centrale et de leurs dépôts en Belgique. Première démarche*. Louvain-la-Neuve, 1992.

Tien jaar na het verschijnen van deze inventaris werd door het KBF een eerste poging ondernomen om dit Belgisch filmisch verleden te inventariseren.

4.3. De belangrijkste Belgische filmarchieven

In België blijken er tientallen archieven met film en audiovisuele producties te bestaan. De belangrijkste verzamelingen komen hier aan bod. Het lokaliseren van amateur- en familiefilms is niet eenvoudig. Bij het systematisch archiveren van amateurfilms dienen de inspanningen vermeld van de VRT (met onder meer het programma *Kronieken* waarvoor tientallen amateurfilms werden verzameld), de RTBF (voornamelijk het programma *Inédits*, geproduceerd in Charleroi, dat honderden films wist terug te vinden), KADOC, AMSAB-ISG, verenigingen voor amateur-cineasten, het Huis van Alijn, vriendenverenigingen van bijvoor-

beeld oud-kolonialen, enz.). De internationale vereniging die zich inzet voor de bewaring en ontsluiting van amateurfilms is de *Association Européenne Inédits*, opgericht in 1991 te Parijs, met als doel “de stimuler, promouvoir, coordonner et organiser, au niveau international, toutes activités relatives à la recherche, la restauration, l’archivage, la conservation, la sauvegarde, la mise en valeur et la diffusion des images en mouvement qualifiées d’inédits, évoquant tout aspect de la vie de nos sociétés, réalisés sur tous supports et formats et qui, à l’origine n’étaient pas destinées à une diffusion dans les circuits professionnels de l’audiovisuel”. De programmamakers van RTBF-Charleroi hebben honderden dergelijke films uit België en voormalig Belgisch Congo uit de periode 1910-1980 voor de uitzending *Inédits* verzameld, gerestaureerd en met commentaar (van de regisseurs zelf of van specialisten) op antenne gebracht. Een groot aantal van deze beelden die handelen over alle mogelijke aspecten van het dagelijks leven, industrieel patrimonium, folklore, politieke en sociale gebeurtenissen, enz., zijn ook op video beschikbaar. RTBF-Charleroi fungeert echter niet als een filmarchief of bewaarplaats van deze archiefbeelden (www.aenedits.org).

4.3.1. De officiële filmarchieven

KONINKLIJK BELGISCH FILMARCHIEF (KBF)

Het Koninklijk Belgisch filmarchief (KBF) werd opgericht in 1938, telt ongeveer 105.000 filmtitels (in diverse formaten: van 70mm, 35mm, 16mm, 9,5mm, 8mm) en is een van de grootste speelfilmverzamelingen ter wereld. Tot begin jaren 1990 hield het KBF echter amper of geen rekening met het feit dat film ook een bron voor (Belgische) geschiedenis kan zijn. Vragen van historici werden daardoor op onbegrip onthaald. Door omstandigheden (waaronder de aanstelling van een nieuwe directeur, de publicaties van historici en de druk van allerlei initiatieven rond filmconservering buiten dit filmarchief), kreeg de instelling meer oog voor film als historische bron. Met de restauratie van bijvoorbeeld de collectie die werd opgezet rond het werk van Alfred Machin (1877-1929), in het kader van een internationaal project kon het oeuvre van deze Franse regisseur, die voornamelijk in België, Nederland, Frankrijk en Egypte-Soedan werkte, voor een belangrijk deel teruggevonden en toegankelijk gemaakt worden. Een belangrijk deel van de Belgische fictie- en non-fictiefilms wordt vanaf de jaren 1950 consequent in de collectie van het KBF opgenomen. Vijftig jaar later wordt er ook plaats geruimd voor het Belgisch cultureel (visueel) patrimonium, bijvoorbeeld met films over Waalse folklore afkomstig uit het *Musée de la Vie Wallonne* te Luik. Het KBF verzamelde ook heel wat Belgische fictie- en non-fictiefilms uit en over de Eerste Wereldoorlog. De instelling beschikt over een inventaris van de filmverzameling, maar deze is niet (of slechts onder voorbehoud) door buitenstaanders te consulteren.

Het archief bevat honderden Belgische filmopnamen die over de meest diverse onderwerpen handelen. Reclamefilms van Albert Fromenteau, Alexandre Alexeïeff en Albert Pierru uit de jaren 1950; kunstfilms; actualiteitsbeelden van de dynastie – die later aangevuld werden met de collectie van het archief van het Koninklijk Paleis (1909-1960); beelden van het vliegwezen (SABENA); de Antwerpse Zoo; de voormalige Belgische kolonie; Latijns-Amerika (Baron de Wavrin); de Belgische wereldtentoonstellingen (1935/1958). Daarnaast vindt men

de vooroorlogse producties terug van tientallen Belgische regisseurs, onder meer Hippolyte de Kempeneer, Henri Storck, Francis Martin en Karel Dekeukeleire.

CINÉMATÈQUE DE LA COMMUNAUTÉ FRANÇAISE DE BELGIQUE

De Cinémathèque van de Franse gemeenschap in België werd in 1946 opgericht en heeft in de loop der jaren een interessante filmcollectie kunnen opbouwen die van het begin af aan ten dienste staat van scholen, sociaalculturele verenigingen, jeugdbewegingen en permanente vormingsinitiatieven. De collectie kan via de website worden geconsulteerd. Het zijn culturele, educatieve en ook didactische producties. Een aantal spelen in op de actualiteit maar andere zijn belangrijk omdat ze voorbeelden zijn van tijdsgetuigen van de Belgische geschiedenis. De collectie kwam tot stand door aankoop, schenkingen, depot, enz. Het wil films – als deel van het audiovisueel patrimonium – niet alleen op film maar ook op andere dragers consulteerbaar maken. Het heeft wel de bekommernis het audiovisueel patrimonium zo goed mogelijk te bewaren. De oudste beelden stammen uit 1911. Naast internationale producties zijn er ook de nationale, zoals de 9 minuten durende *Les Flandres* uit 1920 over Vlaamse steden aan de Noordzee of *Ceux qui veillent* uit 1939 (57 min.) waarin de mobilisatie van het Belgisch leger uitvoerig aan bod komt. De collectie bezit ook beelden uit Centraal Afrika waarbij er een aantal gaan over *Ruanda-Urundi* (1950, van Gérard De Boe) en *Rwanda* (1965, van Luc de Heusch) (www.cinematheque.cfwb.be).

VLAAMS FILLMUSEUM

Het *Vlaams Filmmuseum* werd in 1987 opgericht en wil alles bewaren en verzamelen wat verband houdt met de Vlaamse, Belgische en Nederlandse film. Niet alleen de filmbeelden zelf, maar alle documentatie daarover wordt verzameld en ter beschikking gesteld. Eind 1997 telde de collectie 4110 filmtitels met beeldmateriaal vanaf 1925. Meer dan drievierde van alle Vlaamse speelfilms is er terug te vinden. Over de Vlaamse fictiefilms bestaat er een naslagwerk:

GEENS (P.). *Naslagwerk over de Vlaamse film*. Antwerpen, 1987.

Daarnaast beschikt het Museum over (volledige) collecties van onder meer Frans Buyens, AGFA-Gevaert uit Mortsel, het Centrum voor Informatie over Audiovisuele Middelen (CIAM) en Jo Vincent. Het is een van de weinige instellingen in België waar enkele honderden amateurfilms bewaard en geïnventariseerd worden. Tal van onderwerpen komen er in aan bod. De collectie filmbeelden wordt op een geïnformatiseerde manier ontsloten. Sinds 2002 is ze evenwel moeilijk te raadplegen.

VLAAMSE RADIO EN TELEVISIE (VRT) (VROEGERE BRN / NIR)

De meeste televisiestations bewaren in de eerste plaats de eigen producties. In het kader van deze bijdrage wordt niet bij de algemene en specifieke televisieprogramma-archieven stilgestaan. Informatie hierover kan bij de *International Federation of Television Archives* (FIAT / IFTA) worden teruggevonden (www.nbr.no/flat/flat.html). In België hebben enkele zenders in de loop der jaren allerhande films verworven. Ze hebben deze vrij degelijk geïnventariseerd. Dit betekent

echter niet dat de consultatie ervan vanzelfsprekend is. Het ligt voor de hand dat de oudste zenders over de rijkste collecties beschikken.

Hoewel de vrt pas rond het midden van de jaren 1950 werd opgericht, bezit de instelling een grote verzameling (audio-)visueel archief die teruggaat tot de eerste decennia van de 20^e eeuw. Non-fictie maakt het grootste deel ervan uit. In de vrt liggen duizenden filmrollen en beeldbanden. Naast de eigen programma's (op 16mm of op beeldband) betreft het hier in de loop der jaren verworven films van professionele en amateur-cineasten.

De vrt bezit uniek beeldmateriaal uit het interbellum: het archief-Van Hoogten (deel van het vnv-archief) met vnv-landdagen; het archief-Deckmyn met Dinaso-landdagen; het archief-Emile Hendriks (films uit Antwerpen); het archief-De Landtsheer met beelden van IJzerbedevaarten, zangfeesten, Vlaamse Beweging, volksfeesten, wielervedstrijden, enz. *Met onze jongens aan de IJzer*, een film van De Lantsheer, werd door de vrt en het Koninklijk Belgisch Filmarchief in het najaar van 2008 op dvd uitgebracht. Tussentitels komen onder meer uit de Vlaamse loopergravenpoëzie van E. Van Raemdonck en Renaat de Rudder.

Met het rijke archief van de Vlaamse Toeristen Bond haalde de vrt toeristische films uit de jaren dertig in huis. Meer dan honderd filmtitels hebben betrekking op de Belgische kolonie in de jaren 1930-1950, met onder meer het complete oeuvre van André Cauvin. Een belangrijk deel ervan is vrij vlot toegankelijk via een geïnformatiseerde catalogus. Voor 2012 zullen meer dan 6000 uren film ook gedigitaliseerd zijn. Het beeldarchief van de vrt kan enkel geraadpleegd worden voor wetenschappelijke doeleinden en via schriftelijke aanvraag.

AUDIOVISUELE ARCHIEVEN VAN HET MINISTERIE VAN DEFENSIE

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden door tal van oorlogvoerende partijen propagandadiensten uitgebouwd waarin film voor het eerst door de overheid een belangrijke rol kreeg aangemeten. In Groot-Brittannië was dit het *War Office Topical Committee* dat overigens ook films in en over België produceerde. In de onbezette zone van België richtte het Belgisch leger in 1917 een eigen filmpropaganda dienst op, de *Service Cinématographique de l'Armée Belge* (SCAB). Tijdens de Eerste Wereldoorlog had hij een aantal cineasten in dienst die filmopnamen maakten van de Belgische oorlogsinspanningen. De SCAB produceerde een filmjournaal onder de benaming van het *Yser Journal*. Tussen 1920 en 1922 had de SCAB een wekelijks Belgisch filmjournaal getiteld *La Semaine Belge*, waarvan een aantal gefilmde reportages bewaard bleven. Een deel van de oudste opnamen werd aan het KBF overgedragen. De meeste beelden hebben het Belgisch leger in al zijn aspecten tot onderwerp. Enkele amateur-cineasten die tijdens hun dienst films draaiden, deponeerden hun beelden eveneens in het audiovisuele archief van het Ministerie van defensie. Deze dienst beschikt daarom over heel wat historisch audiovisueel materiaal (ongeveer 6000 eigen producties en privé-opnamen 35mm/16mm/8mm, geluids- en magnetische beeldopnamen). Tevens heeft hij sinds de opkomst van de video en de digitale media meer dan 10.000 audiovisuele programma's opgeslagen. Onder de oudste filmopnamen zijn deze uit de jaren van de Eerste Wereldoorlog achter en aan het IJzerfront, de intrede en huldiging van de koning in Brussel in het voorjaar van 1919 in Brussel, enz. Geografisch beperken de opnamen zich niet tot het Belgische grondgebied. Ook

Belgisch Congo, West-Duitsland, de Korea-oorlog, Zaïre / Democratische Republiek Congo, enz., komen aan bod: kortom, overal waar het Belgisch leger op een of andere wijze actief was. Het archief is geïnventariseerd en consulteerbaar. In 2008 vertaalt het werk van deze informatiedienst zich in de productie van onder meer het produceren van audiovisuele producties voor opleidingen, informatie en televisieprogramma's.

De Belgische strijdkrachten beschikken sinds tientallen jaren over een eigen televisiekanaal waarvoor zij programma's maken. Deze worden bewaard in de Filmdienst van het Belgisch leger.

KLEINERE FILMARCHIEVEN

Met zijn meer dan zeventig documentaires is Henri Storck waarschijnlijk de belangrijkste Belgische documentaire filmmaker. Het *Fonds Henri Storck* bezit alle opnamen van en over deze grote figuur, en dit voor de periode 1929-1988. Van deze verzameling bestaat een filmlijst met een gedetailleerde inhoudsbeschrijving. Storcks oeuvrecatalogus vindt men in:

AUBENAS (J.). *Hommage aan Henri Storck: films 1928/1985: oeuvrecatalogus*. Brussel, 1987.

Sinds het begin van deze eeuw ontwikkelt het fonds zich meer en meer als de Belgische databank voor documentaire film (www.fondshenristorck.be).

Het *Centre du Film sur l'Art* (CFA) bewaart films over kunst, artiesten en animatiefilms. Vermelden we ten slotte nog de minder bekende privéfilmarchieven *Le Musée du Cinéma de Nismes* (Viroinval) en *Le Petit Musée Vivant du Cinéma* te Wanfercée-Baulet, waar onder meer een opname van een socialistische manifestatie voor het algemeen stemrecht te Charleroi uit maart 1913 terug te vinden is. In Vlaanderen is er nog het voormalig Museum voor Volkskunde van Gent, vandaag het Huis van Alijn, met een collectie familiefilms.

4.3.2. *Belgische musea en hun audiovisueel archief*

Tal van musea hebben rond hun collectie een audiovisueel archief opgebouwd. Dat kan gaan van enkele video's over kunst tot een collectie van honderden films en video's. Een van de meest bekende voorbeelden hiervan zijn de films die door het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika bewaard worden en die er ook vrij goed toegankelijk zijn.

KONINKLIJK MUSEUM VOOR MIDDEN-AFRIKA (KMMA)

Het KMMA werd opgericht in 1897. Negentig jaar later werd het Stanley paviljoen ingehuldigd, waar de afdeling "Geschiedenis" van het museum is ondergebracht. Het bezit een enorme collectie audiovisueel archief met honderden fictie- en non-fictie films. De films zijn er consulteerbaar op montagetafels (16 en 35 mm). Een groot aantal kan echter ook via video of dvd bekeken worden. Alle mogelijke aspecten van de kolonie komen er aan bod, onder meer de koloniale bedrijven zoals de Union Minière (1913-1960) en Lever (*L'Arbre de vie* van Gerard De Boe en Lucien Deroisy: 1948, 45 min; *Leverville, ses palmeraies, ses oeuvres sociales*, 10 min); de serie actualiteiten van *Congo-Films*; de reeks *Visages*

du Congo (1948-1956); de officiële beelden van Inforcongo; enkele amateurfilms; de opnamen van het in 1950 opgerichte *Centre d'Information et de Documentation du Congo Belge et du Ruanda-Urundi* (CID) dat het *Fonds Colonial de Propagande Economique et Sociale* verving dat in 1938 was opgericht, enz. De collectie bevat niet alleen opnamen uit de kolonie maar ook films zoals *La Famille Stevens* (G. De Boe), *Les Métiers en Belgique* (G. De Boe) of *Un beau voyage* (een reportage van het bezoek van “evolués” in 1953 aan België), die in de jaren 1950 in België gemaakt werden om aan de “Congolezen” het dagelijkse leven van de Belgen te tonen. Over deze schat aan filmmateriaal zie:

MARECHAL (P.). *Inventaire des films conservés à la section d'histoire de la présence belge à l'étranger du Musée royal de l'Afrique Centrale à Tervuren*. Tervuren, z.j.

In 2008 werd een interuniversitair project opgestart om een groot aantal relevante films te digitaliseren die gedraaid werden in Afrika voor 1950 en die in Belgische archieven bewaard worden. Het idee is telkens een kopie van een gedigitaliseerde film aan Rwandese, Burundese en Congolese universiteiten en andere onderzoeksinstituten over te dragen. Zo zijn er naast het Koninklijk Museum voor Midden Afrika diverse instellingen mee betrokken zoals het KADOC en het Koninklijk Belgisch Filmarchief.

4.3.3. Archief- en documentatiecentra met filmarchieven

KADOC en AMSAB-ISG bezitten belangrijke filmverzamelingen.

KADOC

Het KADOC heeft in de loop der jaren een zeer uitgebreide audiovisuele collectie uitgebouwd. De inventarisatie van de filmcollectie is gedeeltelijk voltooid (via fondslijsten) en is geïnformatiseerd. De rijke verzameling filmbeelden stamt voornamelijk uit de periode 1930-1970. Ze hebben hoofdzakelijk betrekking op de vele katholieke sociale en jeugdorganisaties, KAJ, Chiro, Preventieve Lucht-kuren (Intersoc), ACW en zijn takken, de Boerenbond, op culturele organisaties (bijvoorbeeld Smalfilmstudio); op religieuze congregaties, die voornamelijk in buitenlandse missiegebieden (hoofdzakelijk Belgisch Congo) actief waren, zoals de Jezuiten, de paters van Scheut, de Oblaten en de Witte Paters. Het gaat in deze collectie zowel om fictie- als om non-fictiebeelden. Zo werden in Belgisch Congo (1945-1960) door de Belgische missionarissen tal van speelfilms geproduceerd (bijvoorbeeld films van witte pater Roger De Vloo (1950/52) zoals *Bizimana*, *Angela la lépreuse* en *Katutu, l'aveugle de l'île*, of van Scheutist Albert Van Haelst, met zijn *Matamata-* en *Pili-pili-*reeks). Het KADOC herbergt ook politieke propagandafilms (van de CVP, en in verband met de schoolstrijd), en het filmarchief van het West-Vlaamse metaalbedrijf Bekaert (met tientallen bedrijfsfilms van de hand van bekende Vlaamse regisseurs als Karel Dekeukeleire, Harry Kümel en Roland Verhaevert). Te vermelden is eveneens het filmarchiefbestand van de (katholieke) Antwerpse productiemaatschappij *Smalfilmstudio*, met reportages van katholieke manifestaties. Zo zijn er de opnamen van het Vlaams Nationaal Zangfeest, Antwerpen 26 juli 1936, met beelden van Jef Van Hoof en

de toespraak van pater Callewaert. Er kan ook verwezen worden naar de Dag van het Vlaamse Lied, een gebeurtenis die op 12 juli 1953 op de Brusselse Grote Markt plaats vond. Ook hier weer beelden van Jef Van Hoof en bindteksten van Hein Nackaerts. Ten slotte werd enkele jaren geleden de grote film- en video-collectie van de *Katholieke Televisie en Radio-omroep* (KTRO / KTRC), de internationale katholieke organisatie voor film (OCIC) en de *Christen Democratische Omroep* (CDO) bij de instelling gedeponereerd.

AMSAB-ISG

Het AMSAB-ISG bevat een uitgebreid audiovisueel archief dat gedeeltelijk is geïnventariseerd. Er bestaat een filmlijst met gedetailleerde inhoudsbeschrijving. Een uitgebreide filmografie over de Belgische arbeidersbeweging, waarin niet alleen naar de eigen AMSAB-ISG- maar ook naar andere filmcollecties verwezen wordt, treft men aan in:

STALLAERTS (R.). *Rode Glamour*. Gent, 1989.

De instelling verwierf films van de Belgische Werklieden Partij en de BSP, zoals onder meer *Het Plan aan de macht* (1934) van René Jauniaux; *50 jaar BWP, huldebetoging te Brussel* (1935); *Schoner leven / Vie meilleure* (1954-1958), van René van Weerd; *Ideologisch congres* (1975), enz. Een belangrijke hoeveelheid films van de BWP is tot stand gekomen op initiatief van Maurits Naessens, de propagandasecretaris van de partij. In 1939 gaf hij de opdracht aan Henri Storck om de herdenking van de Guldensporenslag te verfilmen, die dat jaar door de socialisten werd georganiseerd. Ook delen van toespraken en liederen werden op klankband vastgelegd. Verder zijn er in de AMSAB-ISG-collectie opnamen terug te vinden van de Textielarbeiderscentrale van België (onder meer *40 jaar Textielarbeiderscentrale van België*, 1938); van het Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten (onder meer *Wilskracht 1947*, van René Van De Weerd), van het ABVV (onder meer *Arbeiders in feest, 50 jaar ABVV*, 1949). In het begin van de jaren 1990 werd de enorme collectie (propaganda) films van de Vrienden van Rusland die in België vertoond werden aan het AMSAB-ISG overgedragen. Het gaat hier om meer dan 400 fictie- en non-fictiefilms. Daarnaast verwierf de instelling het beeldarchief (video's) van de Socialistische Omroep Maatschappij (SOM), van de Stichting Syndicale Omroep (STISO) en van de ACOD dat enkele honderden educatieve films voor haar leden produceerde. Sinds 2008 wordt een gedeelte van de AMSAB-ISG filmcollectie gedigitaliseerd. De beelden zullen mogelijk online geconsulteerd kunnen worden. In 2009 zijn er eveneens al tientallen films met een uitvoerige beschrijving in de catalogus van het AMSAB-ISG opgenomen.

INSTITUT DE LA MEMOIRE JUIVE (IMAJ)

Sinds 1984 heeft het Institut de la Mémoire Juive in Brussel zich toegelegd op de verzameling van informatie over films die belangrijk zijn voor de geschiedenis en cultuur van de joden in het algemeen en van de Belgische in het bijzonder. Deze databank is ondertussen uitgegroeid tot één van de meest volledige in de Franstalige wereld. Naast deze informatie beschikt het instituut over meer dan 1000 filmtitels op video en dvd die geconsulteerd kunnen worden. Daarnaast

heeft het ook een erg actieve vertoningpolitiek ontwikkeld waardoor de nieuwe films, maar ook films uit het buitenland in het instituut worden geprogrammeerd (www.imaj.be).

4.3.4. *Commercieel filmarchief*

BELGAVOX

In 1950 richtte cineast Georges Fannoy de firma Belgavox op voor de productie van een Belgisch filmjournaal. Jarenlang zou de firma een monopoliepositie op dat vlak bekleden. Ze produceerde opnamen in België en Belgisch Congo en wisselde deze uit met buitenlandse journaals (*Visnews, Eclair-Journaal, Gaumont Journal, Paramount News, Pathé Journal*, enz.). De eigen Belgavox-producten uit de jaren 1950 werden hoofdzakelijk op 35mm-films en in zwart-wit gedraaid. Een klein aantal uit 1950 en op 16mm bestaat in kleur. Van elk journaal is er meestal zowel een Frans- als Nederlandstalige versie beschikbaar. In augustus 1975 werd het archief deels door brand verwoest. Niet alle wekelijkse afleveringen van het filmjournaal zijn compleet. Wat ontbreekt, kan via het schriftelijk archief achterhaald worden. Ondanks deze lacunes is het Belgavox-archief het belangrijkste Belgische actualiteitsarchief wat de periode voor 1965 betreft. De collectie Belgavox bevat eveneens alle opnamen die in de eerste jaren van de Congolese onafhankelijkheid door Congovox werden gemaakt.

Dit privé-archief bevat beelden vanaf 1898. Consultatie en aankoop zijn mogelijk tegen betaling. Vanaf eind 1998 was is de collectie Belgavox via internet te raadplegen. In 1996 werd de website *Paxos* op internet door Belgavox en andere internationale filmproducenten opgericht en sindsdien staat deze voor klanten open. Doel van Paxos was de gebruiker van beeldmateriaal en in het bijzonder van filmjournaals (1898-1980) optimaal en zo snel mogelijk – mits betaling – te kunnen bedienen. Via internet was deze databank van internationale filmactualiteitsarchieven 24 uur op 24 toegankelijk. De gebruiker kon op die wijze informatie en beelden verzamelen uit meer dan veertig filmotheken in de wereld die lid zijn van de INNA (International Newsreel & Newsfilm Association). De beelden waren zo geanalyseerd dat de ontsluiting optimaal verlopen kon. Zo konden alle beelden over een bepaalde dag of week, over bepaalde situaties (stakingen, ongelukken, enz.) of over personen opgevraagd worden. Het consulteren en opzoeken was gratis. Voor het visualiseren van de filmopname in zijn geheel moest betaald worden (een forfait). Elk beeld bevatte een tijdscode, zodat een bestelling van beelden (digitaal, 35mm, kopie Beta, of diskette) uiterst nauwkeurig kon gebeuren. Alle rechten voor het gebruik van de beelden werden eveneens bekend gemaakt. Deze site is sinds 2005 niet meer online. Het principe van Paxos is wel door andere ondernemingen opgepikt.

5. Vertoningen

Voor historici die met film als bron willen werken, is het belangrijk dat zij films kunnen bekijken die al dan niet rechtstreeks met hun onderzoek te maken hebben. Kennis hebben van de nationale en internationale filmgeschiedenis is onontbeerlijk. Op dit ogenblik zijn er alleen al in Europa jaarlijks honderden

(gespecialiseerde) filmfestivals waarin alle mogelijke beelden uit het heden en verleden op een of andere wijze aan bod komen. Gespecialiseerde publicaties vermelden de lijsten met de karakterisering, data en adressen van de belangrijkste filmfestivals in de wereld. Zie bijvoorbeeld:

Variety International Yearbook. Londen, 1964-.

De meeste filmfestivals beschikken ook over een website waarop een uitgebreid programma terug te vinden is.

Sinds de jaren 1970 neemt beeldmateriaal als bron voor de kennis van een bepaalde tijd, ruimte, oeuvre of historische gebeurtenis, een almaar grotere plaats in bij de organisatoren van filmfestivals. Tal van internationale festivals hebben tegenwoordig een sectie waarin speelfilms en/of documentaires uit het verleden worden samengebracht. Dit is een unieke gelegenheid om een thema, een regisseur of een problematiek in al zijn aspecten te ontdekken. Voor historici zijn er zelfs speciale festivals zoals *Le Giornate del cinema muto* in Pordenone (Italië), *Cinémémoire* in Parijs, *The International Festival of Historical Film* in Pessac (Frankrijk), *Confrontation. Festival international de critique historique du film* (Perpignan), *Festival du film historique de Compiègne* (Frankrijk), *Cinema Ritrovato* in Bologna (Italië), enz.

In Brussel vertoont het KBF sinds de jaren 1950 elke avond een vijftal films (waarvan twee uit de periode 1896-1930). Sinds 1996 is er ook een filiaal te Antwerpen. Het programma wordt maandelijks bekend gemaakt. Het wordt opgebouwd rond bepaalde thema's, het oeuvre van een regisseur of een periode. Tussen het internationale aanbod zitten er telkens Belgische producties of films die in ons land vertoond werden. Daarnaast zijn er de filmfestivals te Bergen, Antwerpen, Leuven, Brugge, Turnhout, Gent, Namen, Brussel waar onder meer fictie en non-fictiefilms of het oeuvre van bekende of onbekende regisseurs te zien zijn.

